

Alt om henvisninger (fodnoter og litteraturliste)

Henvisninger, fodnoter og litteraturlister er noget af det vigtigste i akademisk arbejde. Det fortæller din læser hvor du ved noget fra. Derfor skal det naturligvis også præsenteres på en måde som du selv ville kunne bruge til noget, og som er nogenlunde ensrettet. Fodnote-teknik er nok en af den vestlige verdens største opfindelser.

Der findes tre større systemer af henvisning i verden. Havard, APA og MLA. I nedenstående har jeg nogenlunde fulgt MLA (Modern Language Association), som stiller henvisning op i følgende formel:

Efternavn, fornavn (evt. mellemnavn med initial) [flere forfattere adskilles med "komma" + "og"]. Titel [evt. udgave]. [evt. serie]. Trykkested: forlag, år, sidetal.

Nedenfor vil jeg forsøge at beskrive denne formel nærmere, med enkelte afvigelser. Husk dog først og fremmest på de simple principper for, hvorfor man overhoved opgiver sit materiale i fodnoter og litteraturlister:

Fodnoterne er der for at din læser kan følge med i dit materiale mens de læser. Det skal derfor være så tydeligt som muligt, hvad det er du bruger, og hvem som har skrevet det. Fodnoter skal derfor også være overskuelige og så kortfattede som det er muligt. Litteraturlisten skal gøre det muligt for din læser at finde materialet *efter* at de har læst, og skal helst være så detaljeret som muligt.

Det er pga. disse to principper, at jeg ikke bryder mig om http-adresser i fodnoter. De giver sjældent et overblik til læsningen. Til gengæld er de vigtige for at finde materialet. Derfor skal de være i litteraturlisten.

Generelt om at henvise:

1. Henvisninger skrives i deres fulde formular ved første henvisning i opgaven/teksten (dvs. første fodnote). Herefter kan den forkortes (mere herom nedenfor). I litteraturlister skrives altid den fulde formular.
2. I litteraturlister og kildefortegnelser skrives værker altid op i alfabetisk orden efter det af forfatterens navne som står først (se punkt 3).
3. Forfatter skrives altid først, og med efternavn før fornavn¹. Har forfatteren mere end et navn, skrives efternavnet først, mens fornavn og mellemnavn skrives til sidst. Det er uanset om mellemnavnet er et reelt efternavn eller et ekstra fornavn. Denne praksis

---

¹ Der er uenighed ift. om denne praksis behøver at gennemføres i fodnoter, eller om man godt må skrive forfattere op med fornavn først i en fodnote (da man jo her ikke skal alfabetisere). F.eks. at skrive mig op i en fodnote som "Kasper Froda Lok" og ikke "Lok, Kasper Froda". Personligt synes jeg **ikke**, at det ser pænt ud at skrive et fornavn først, da men stadig henviser til en forfatter ved dennes efternavn i opgaver og undervisning. Det er derfor rart at dette navn står først. Så er man ikke i tvivl.

kan variere, men det er sådan vi gør det her. Det betyder f.eks. at jeg skal skrives som "Lok, Kasper Froda", og ikke "Froda Lok, Kasper"².

4. Efter forfatteren skrives der typisk et ", " eller ";". Herefter skrives **enten** artiklen/kapitlet først i "" (hvis du f.eks. kun bruger dele af noget), **eller** den bog du har det fra. Man følger den tommelfingerregel at **"det du tager ned fra hylden på biblioteket, er det du skriver i kursiv"**. Det er særligt vigtigt hvis du f.eks. har et tidsskrift eller en internetside, hvor du kun bruger én relevant artikel. Du er interesseret i artiklen, som skrives først i "", men det er tidsskriftet/internetsiden, som man skal søge på. Derfor skal tidsskriftet, og ikke artiklen, i *kursiv*. Hvis du f.eks. bruger kapitlet "Kedelig fodnoteteknik" i bogen *Åndsfraværende informationsvidenskab*, og hvis jeg er forfatteren, skal du skrive det op som følger:

Lok, Kasper Froda; "Kedelig fodnoteteknik", *Åndsfraværende informationsvidenskab*.

5. Efter titel på kapitel + bog, skriver du (i denne rækkefølge): forlag, udgivelsessted, årstal for udgivelse.
6. Herefter skriver du sidetal. Det kan opgøres som enten "s." (side) eller "p." (pagina, som er latin for "side"). Latin er selvfølgelig federe end dansk!
7. Hvis vi følger eksemplet fuldt ud, vil jeres henvisning altså se ud som følger:
Lok, Kasper Froda; "Kedelig fodnoteteknik", *Åndsfraværende Informationsvidenskab*, Gyldendal, København, 2015, p. 1

Om at forkorte i fodnoter:

Når du skriver fodnoter (men ikke litteraturlister) må du gerne forkorte din henvisningsformular **efter** din første henvisning. Det må du gerne gøre fordi det forventes, at din læser herefter godt kan regne ud hvad du henviser til. Det betyder dog også at det **skal** være genkendeligt og **altid** den samme forkortelse. Forkortelserne kan variere, men det vil typisk være ud fra formelen "efternavn + sidetal". Hvis vi følger ovenstående eksempel, kunne en forkortelse (efter den første henvisning) f.eks. være så kort her:

Lok, p.1

Men, hvis der er **den mindste tvivl**, skal du opgive yderligere informationer, som kan fjerne denne tvivl. F.eks. kan du ikke nøjes med at skrive "Lok, p.1" hvis du bruger to forskellige artikler eller bøger af "Lok". Er du i tvivl, er det derfor en god idé, at gøre dine forkortelser lidt mere fyldestgørende. Det kan f.eks. være sådan her:

---

² I Danmark er der dog en lille krølle på denne praksis, som man kan følge hvis man er **virkelig** nørdet. Hvis man har to efternavne, hvoraf det sidste (efternavnet) er et "sen-navn", skrives dette navn *ikke* som efternavn. I stedet anføres mellemnavnet + efternavnet, hvis dette da er et mellemnavn og ikke et ekstra fornavn. F.eks. skrives professor emeritus Arne Søby Christensen op som "Søby Christensen, Arne" og ikke som "Christensen, Arne Søby". Havde han heddet Arne Jens Christensen, havde han dog stået under "Christensen", da "Jens" er et fornavn. Ja, det er lidt nørdet. Følg princippet, hvis du forstår det jeg lige har skrevet. Ellers hold dig fra det.

Lok; "Kedelig (...)", p.1

På denne måde kan du adskille fodnoten fra en eventuel anden artikel eller bog (det kunne være, at du havde brugt artiklen "Hold op hvor langhåret" fra bogen "*Historisk tidsfordriv*", som også var skrevet af Kasper Froda Lok).

Endelig kan du også bruge betegnelsen "ibid", hvis du henviser til nøjagtig det samme som fodnoten lige oven over^{3,4}. Ibid betyder "ibidem", som er latin og betyder "samme sted". Du må også gerne skrive "samme sted", men de fleste bruger "ibid". Husk at du først skal skrive sådan noget ind når du **har** lavet **alle** dine fodnoter. Typisk vil man stadig skrive pagina/side efter "ibid", da man må bruge ibid, blot der er tale om samme værk (og altså ikke nødvendigvis samme side). Det bestemmer du dog selv, blot det du gør er forståeligt og **ens**.

Det vigtigste er at du altid henviser på samme måde – også i dine forkortelser. Så kan man slippe afsted med det meste, men det nytter ikke noget at du ét sted skriver "Lok, Kasper Froda, p.1", et andet sted "Lok, s.1" og et tredje sted "Lok; Kedelig(...), p.1". Brug én fremgangsmåde og hold dig til den.

Henvisning til internetsider

- Forskellig fremgang i fodnoter og litteraturliste!

Der varierer meget hvordan man henviser til internetsider, fordi internettet er en relativt ny opfindelse (ift. en meget lang og stolt henvisningstradition). Her gives et kvalificeret bud, men det er altså forfatteren af dette dokumentets bud, og der kan være andre holdninger).

1. Som udgangspunkt bør du følge de generelle regler for henvisninger som de er givet ovenfor.
2. Du bør behandle selve "hjemmesiden" som var den en tidsskriftsartikel eller bog. Det er jo den man søger efter ("tager ned fra hylden på biblioteket"). Den bør derfor kursiveres, men skrives **efter** den artikel, som du har fundet og er interesseret i. Forfatteren af artiklen skrives selvfølgelig op først. Sådan her: Lok, Kasper Froda; "Google er vejen til al sandhed", *youtube.com*
3. Hvis hjemmesideteksten er en meget lang omgang af "000111eee////////((666%%%" efter selve websidenavnet, bør dette slettes og hjemmesidenavnet angives så "rent" som det er muligt. Hvis dette gør det umuligt at søge på hjemmesiden, bør du vedhæfte en → + et ekstra sødeord, som kan hjælpe læseren på vej. Husk at det kræver, at læseren ikke kan finde det af sig selv via artikelnavnet + websidenavnet.
4. Du **skal** anføre udgivelsesår på artiklen. I stedet for forlag, udgivelses**sted**, skriver du i stedet hvornår du har besøgt websitet. Du kan godt skrive tidspunkt på dagen, men personligt synes jeg at det er for meget. F.eks. sådan her:

---

³ Lok, p.1

⁴ ibid, p.1

Lok, Kasper Froda; "Google er vejen til al sandhed", *youtube.com*, 2015, besøgt d. 15.09.2015.

Eller

Lok, Kasper Froda; "Brug kun sider som du ved hvor kommer fra", *underligetankerfrakokainland.org* → *overdosis*, 2015, besøgt d. 15.09.2015

5. **Vigtigt om http-adresser i litteraturlisten:** Nogle undervisere og vejledere ønsker at hele http-adressen skrives ind i dine henvisninger. Det vil jeg i så fald rådgive til at du **kun** gør i din litteraturliste, og **ikke** i dine fodnoter. I fodnoterne **skal** artiklernes forfatter nemlig stå, mens websitet er sekundært. Samtidig er det vigtigt at dine fodnoter er overskuelige, så læseren kan følge med løbende. Det duer ikke med en lang http-adresse her!

I litteraturlisten kan det godt være relevant med hele http-adressen, som læseren så kan søge på. Her er forfatteren mindre vigtig.

Mit forslag er at du i så fald laver en separat kategori af litteraturlisten, som du kalder "Internetsider". Herunder skal du **kun** opgøre artikler som ikke blot er digitaliserede bøger, men som er reelle websider (f.eks. en dagbladsartikel på politiken.dk).

Digitaliserede bøger, med klare forfattere, bør opgives som bøger. Du kan evt. skrive i parentes efter din henvisning, at der er tale om "(digital udgave)". Når du på denne måde har sorteret i dine http-adresser, kan du godt skrive den ind under fodnoterne som rene links + besøgstidspunkt. Hvis de alle er besøgt samtidig, kan du med fordel blot skrive "alle besøgt dd.dd.mm.åå." i overskriften med "Internetsider". Det kan f.eks. se sådan her ud:

Internetsider: *Alle besøgt d.15.09.2015*

<https://www.lectio.dk/lectio/26/forside.aspx>

<http://studietmetro.au.dk/krav/formalia/l/litteraturhenvisningkildeangivelsereference/>

Henvisninger til film

Film er noget andet end bøger, artikler og tidsskrifter, så hvordan henviser man lige til dem? Personligt vil jeg foreslå, at man i vid udstrækning følger samme formel som ovenfor, hvori man behandler filmen som en bog. Filmen har en "forfatter" (instruktør), og den har muligvis også en bestemt "artikel" (scene) som du bruger. Scenen har ikke altid et navn, men muligvis et tal. Alternativt kan den være en sekvens markeret af et tidsrum. Derfor kunne man forestille sig en formel alla følgende:

Trier, Lars von; "Scene 4, 1:45-2:05", *Melancholia*, Zentropa, 2011

Alternativt kan man også benytte nedenstående fremgang til henvisning til historiske kilder, da filmen jo ofte er primærkilden.

Henvisninger til historiske kilder (og alternativt til fiktionsfilm og litterære værker)

Oftentimes kan man komme ud i nogle ret fjollede situationer, hvis man begynder at behandle primærkilder fra f.eks. 1500-tallet som om de var almindelige sekundærkilder, artikler eller bøger. F.eks. vil det se fjollet ud, hvis man skriver:

Tudor, Henry 8.; "Letter to archbishop Cranmer", originalt manuskript, 1533.

I stedet kan man vælge at henvise til sådanne *primære* tekster på en mere direkte måde. Det gør ofte ikke noget, da det jo ikke er svært for din læser at vide hvad du henviser til (det skulle gerne være rimeligt centrale tekster i din opgaves analyse!). Derfor kan en henvisning til ovenstående kilde f.eks. blot tage sig ud som følger:

Henry Tudor 8.'s Letters to archbishop Cranmer, p. 4.

Efter første henvisning kan dette ligefrem forkortes. F.eks. til

Letters to (...), p.5

Man kan godt vælge at helgarede sig, f.eks. ved at skrive det sted ind hvor kilden er fundet, men ofte er det rigeligt at denne information står i litteraturlisten (men det er også vigtigt – se nedenfor). Vil man imidlertid være helt sikker, må man f.eks. skrive sådan her, første gang man henviser:

Henry Tudor 8.'s Letters to archbishop Cranmer, p. 4, via nationalarchives.gov.uk (se kildefortegnelsen for yderligere information)

Hvis man imidlertid gør som ovenstående, er det vigtigt at ens litteraturliste giver **alle** informationerne, og at kilderne desuden placeres under en selvstændig kategori i litteraturlisten kaldet "**kildefortegnelse**". Herunder gives alle information om hvor kilden er fundet, i hvilken udgave den er fundet i, hvilken oversættelse den er brugt, hvordan den er udgivet, hvor den først blev udgivet, etc. Med andre ord: **Alt**.

Henvisning til noget fra undervisningen (eller andet mundtligt):

Når du har lyst til at henvise til noter, er det (indirekte) fordi du ønsker at henvise til din undervisning (eller andet mundtligt). Det *kan* selvfølgelig også skyldes, at du ønsker at henvise til noget du har læst, men i så fald skal du **ALTID** henvise så direkte til primærkilden, som det er muligt. Det betyder, at du med "noget du har læst", **aldrig** skal henvise til dine noter, men derimod altid til "det sted du har læst det" (det vil typisk være i en bog, på en hjemmeside, i en artikel, etc.). Ja, det kan tage lang tid at finde det sted hvor du ved noget fra. Der var ingen som sagde, at det skulle være nemt.

Spørgsmålet som trænger sig på er derfor: "*hvordan henviser jeg til viden fra min undervisning/andet mundtligt?*".

For det første: sådanne tilfælde skal helst være sjældne. I den akademiske verden gives der

altid færre point for at henvise til noget mundtligt (med mindre det er video eller transskriberet tale) end til noget skriftligt. Det er derfor ALTID bedre, hvis du kan finde din viden et sted på skrift, som din læser (f.eks. en lærer, professor, eller censor) kan "verificere" (det er fint sprog for "tjekke op på", og kommer af det latinske "veritas" som betyder "sandhed", dvs "finde sandheden om").

Hvis du derfor, pine død, MÅ henvise til noget mundtligt, fordi du simpelthen ikke kan finde det på skrift, er mit forslag, at du behandler det som en "forelæsning" (det fineste, som findes mundtligt) og, at du benytter følgende praksis i din fodnote (og litteraturliste):

Fodnote: (den person som har sagt det mundtligt + personens akademiske titel og stilling), (situationen hvor det er sagt + sammenhængen), (stedet for det blev sagt), (tidspunktet for det sagte)

Via et eksempel vil det f.eks. se sådan her ud:

Lok, Kasper Froda; cand.mag. i historie og retorik og adjunkt v. Ørestad Gymnasium. Undervisningsmodul om magt og styreformer under ældre enevælde, Ørestad Gymnasium, 12.5.2016.

Du KAN også vælge at være mere uformel (og det er ikke nødvendigvis dårligt), og simpelthen, i din fodnote, skrive:

Information hentet fra undervisningsmodul om magt og styreformer under ældre enevælde, v. Kasper Froda Lok; adjunkt og cand.mag. i historie og retorik. Ørestad Gymnasium, 12.5.2016.

Spørgsmål: "Hva' nu hvis jeg ikke kan finde en forfatter på min artikel?"

Svar: Så skal du som udgangspunkt være mistroisk over for din internetside! Har du overhoved gang i at læse noget relevant, eller har du blot kastet fiskesnøren ud på Google? Hvis du virkelig mener at du har gang i noget relevant materiale her, hvor du efter en times **intens** og **grundig** søgning ikke kan finde forfatteren, kan du undlade at skrive forfatteren på, og i stedet kun henvise til mediet. F.eks. skriver tidsskriftet *The Economist* aldrig forfatter på deres artikler. Her må du gerne springe forfatter over, og blot opgive *economist.com*, efter artiklens navn. Se ovenfor om de generelle regler.

Afslutningsvis et par opsummerende huskeregler:

Når du henviser:

- dokumenterer du hvad du bygger dine resultater på
- bliver det muligt for andre at efterprøve dine påstande og argumenter

- bliver det lettere at se hvornår du bidrager med egne tanker - og hvornår du stiller dig på skuldrene af tidligere forskning.

Vær opmærksom på

- om dine oplysninger er fyldestgørende – så din læser hurtigt kan finde frem til kilden
- om dine oplysninger er gennemskuelige og konsekvente – dvs. opstillet på samme måde gennem hele opgaven

Der findes forskellige systemer for litteraturhenvisning, blandt andet APA-systemet og MLA-systemet.

Hvor har du fundet artiklen?

Hvis artiklen findes i en bog, skal du anføre de samme oplysninger som beskrevet ovenfor.

Hvis artiklen står i et tidsskrift, oplyses tidsskriftets:

- titel
- årgang
- nummer
- sidetal

Henvisning til websider

Hvis du vil henvide til litteratur eller hjemmesider på internettet så husk:

- forfatter og titel
- internet-adressen
- den dato, du har set den